

Metodika moderních metod sociální práce a síťování v adiktologických službách

Michaela Valentová, Daniela Havlíčková

Odbor protidrogové politiky, Úřad vlády ČR

e-mail | valentova.michaela@vlada.cz

Metodika moderních metod sociální práce a síťování, kterou v rámci veřejné zakázky zpracovala Společnost Podané ruce, o. p. s., je dalším výstupem projektu „Systémová podpora rozvoje adiktologických služeb v rámci integrované protidrogové politiky¹. Projekt vede odbor protidrogové politiky Úřadu vlády České republiky.

Důležitou součástí podpory rozvoje adiktologických služeb tvoří vzdělávání a rozvoj kompetencí pracovníků v adiktologických službách, tedy především sociálních pracovníků a dalších pracovníků v sociálních službách, pracovníků pomáhajících profesí, kteří pracují s osobami závislými či ohroženými závislostí na návykových látkách. Metodika si proto vzala za cíl nabídnout těmto pracovníkům podporu pro zefektivnění a zkvalitnění práce v adiktologických službách. Autoři metodiky (Pavel Nepustil ze Společnosti Podané ruce, o. p. s., Markéta Geregová, Magda Frišaufová a další spolupracovníci) popisují nové metody sociální práce a síťování, z nichž některé již prověřila léta praxe nejen v zahraničí, ale i v České republice. Zpracovaná metodika klade důraz především na inovativní metody, které vnímají potřeby člověka celistvě ve všech bio-psycho-socio-spirituálních aspektech a mohou tak posloužit také pracovníkům, kteří jsou zodpovědní za vzdělávací procesy v uvedených službách.

Případová sociální práce se v posledních desetiletích posunuje od úzce odborně zaměřených přístupů k systémovému řešení. Většinu problémů totiž není možné vnímat jako pouhé osobní selhání jedince či rodiny, ale je nutné kriticky reflektovat i socioekonomické struktury, které k tomuto selhávání mnohdy zákonitě vedou. Současná teorie sociální práce vychází z předpokladu, že selhává především adaptace jedince na principy fungování soci-

álních struktur. S kritikou socioekonomických struktur se tak začaly objevovat metody kritické případové práce, úsilí o „zmocňování klientů“, tedy posilování jejich kompetencí tak, aby byli schopni řešit své vlastní problémy (empowerment, advocacy), podpora komunitní sociální práce a sebeorganizace svépomocných skupin, ale i boj s internalizací oprese a awarnessové strategie. Kritická sociální práce se proto zaměřila na analýzu a pochopení společenských struktur a zasazení individuálního problému do kontextu historie, ekonomických a politických podmínek. Kritická reflexe a sebereflexe pomáhají při hledání nových způsobů řešení, jež by přinesla opravdovou změnu.

INOVATIVNÍ METODY SOCIÁLNÍ PRÁCE

Práce se soustředila na některé vybrané inovativní metody podporující především empowerment, zotavení a specifické potřeby vybraných cílových skupin.

Empowerment aktivizuje marginalizované skupiny a jedince a pomáhá jim k tomu, aby získali kontrolu nad svými životy a začali se podílet na řešení a změně společenských institucí a struktur. Mezi nově využívané nástroje přiřadila metodika participativní praxi, využívání peer² práce, komunitní práci, komunitní organizování a divadlo utlačovaných.

Metodika se také věnuje podrobněji metodám podporujícím zotavení (recovery). To vychází v první řadě z práva na sebeurčení, snaží se plně využít potenciál jedince a dojít ke změnám, které zlepšují zdraví a životní pohodu. Popsané jsou zde metody poradenství zaměřené na řešení, psychoterapie zaměřující se na snižování rizik,

1 | Projekt „Systémová podpora rozvoje adiktologických služeb v rámci integrované protidrogové politiky“, reg. č.: CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_030/000303 5, byl podpořen z Operačního programu Zaměstnanost a financuje jej Evropský sociální fond. Cílem projektu je systematizace a koncepční rozvoj služeb, programů a dalších nástrojů naplňujících cíle protidrogové politiky ČR, tedy v první řadě snižování negativních dopadů užívání návykových látek, hazardního hraní a dalších závislostních jednání na společnost.

2 | Více o významu recovery koučingu, peer práce, pojmech, jako je peer konzultant, peer mentor a peer lektor je možné najít např. na stránkách <https://www.zotavenibrno.cz/home/jaky-je-rozdil-mez-peerem-a-recovery-koucem>.

incentivní (pobídkové) terapie, recovery koučování³ a využívání přechodového bydlení.

Ze zkušeností také vyplynulo, že je třeba upravit způsob adiktologické práce i podle různých specifických kontextů, resp. podle cílových menšin (např. práce s romskými a vietnamskými uživateli drog), s rodinami, ženami, nastávajícími matkami, s dětmi, mládeží a seniory. Svá specifika má i práce s lidmi s lidmi ze sexbyznysu a po výkonu trestu, v substituční léčbě a práce s osobami s duální diagnózou.

SÍŤOVÁNÍ

Druhou oblastí, již se metodika věnovala, je oblast síťování (networking). Vychází z významu spolupráce na všech úrovních a popisuje v první řadě dvě metody, které se zaměřují na síťování v rámci případu – tedy rodinné konference a otevřený dialog.

Na rozdíl od případových konferencí ustupují při rodinné konferenci odborníci do pozadí a jejich hlavním úkolem se stává podpořit širší rodinu v tom, aby se sešla a podílela se na řešení problému. Metoda se využívá hlavně v situacích, kdy hrozí odebrání dítěte, nebo již dítě bylo umístěno do náhradní rodinné péče, nebo kdy dítě v náhradní rodinné péči je vhodné podpořit při kontaktech s vlastní rodinou.

Otevřený dialog (OD) se zaměřuje především na okamžitou pomoc lidem v psychotických krizích, v současnosti se však začíná uplatňovat i v práci s jinými skupinami lidí, například u lidí s tzv. duální diagnózou. Primárním účelem je nastartovat a podpořit léčebný proces lidí v psychotických krizích, provázet je a koordinovat péči v rámci přirozené sociální sítě klienta a v jeho vlastním prostředí. Tým otevřeného dialogu zůstává stabilní, zajišťuje kontinuitu péče, podporuje dialog a je schopen reagovat na rychlé změny podmínek.

Téma síťování je dále v metodice zastoupeno třemi nástroji, které přispívají k propojování systémů. Jedná se o síťování pomocí mobilních aplikací, pomocí facebooku a využívání kolaborativních informačních technologií.

Na nejnižší, lokální úroveň, zařazuje metodika případový management (case management), který považuje za klíčový nástroj síťování a podmínku efektivního využívání zdrojů. Autoři vnímají jak individuální, tak týmový model case managementu jako nástroj, který – pokud je poskytován v přirozeném prostředí klientů – pak zajišťuje kontinuitu péče, uzpůsobuje podporu klientů jejich potřebám, prosazuje jejich zájmy a „omezuje problémy

vycházející z fragmentace služeb, fluktuace pracovníků a nedostatečné koordinace mezi poskytovateli“.

Problémem je, že síťování služeb pro uživatele drog a závislé nemá obvykle nikdo oficiálně na starosti. Poskytovatelé sociálních služeb jsou pod tlakem jednoletého vícezdrojového financování a způsobu vykazování výkonů nuceni soupeřit o klienty a bývá pro ně obtížné se v nabídce služeb orientovat. Pokud se v dané oblasti podaří sestavit koordinační tým schopný využít participativní skupiny, zejména lidi s vlastní zkušeností, pomáhá to zapojit všechny důležité aktéry, zlepšit nabídku služeb i efektivitu využívání stávajících zdrojů.

Situace je obdobná i na krajské úrovni: Zřízení funkce krajského protidrogového koordinátora již není povinné, kraje ale musí jednou za 10 let přijmout krajskou strategii protidrogové politiky a zabezpečit na úrovni kraje základní síť adiktologických služeb.

Koordinaci sítě protidrogové politiky na národní úrovni zajišťuje Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky, která je zodpovědná za tvorbu Národní protidrogové strategie a jejich Akčního plánu. Koordinace „zdola“ se často zaměřuje přímo na síťování a sdílení dobré praxe.

Metodika se také podrobněji zabývá síťováním mezi sociálními a zdravotními službami, které je nezbytné jak pro zajištění kontinuální a kvalitní péče, tak i z hlediska efektivnosti služeb. Síťování je využíváno i ve zcela specifických situacích, jako je domácí násilí, chudoba, bezdomovectví, těhotenství a další. Celou metodiku ilustrují konkrétní příklady, často rozepsané do kroků, které usnadňují využití příkladů v praxi.

Nová Metodika moderních metod sociální práce a síťování v adiktologických službách prochází v letošním roce pilotním ověřováním v praxi. Cílem pilotáže je vytvořit na základě Metodiky vzdělávací program, metodické listy pro lektory a pracovní listy pro účastníky. Vzdělávací program bude prověřen prostřednictvím vzdělávacího kurzu, jehož výstupem bude hodnotící zpráva z ověření moderních metod sociální práce a síťování, finální verze Metodiky moderních metod sociální práce a síťování a návrh organizačního a finančního zajištění vzdělávání pracovníků v adiktologických službách.

Celé texty metodiky najdete na webových stránkách projektu www.rozvojadiktologickychsluzeb.cz v rubrice Výstupy.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

3 | Podle Zotavení Brno jsou recovery koučové ve svém základu peer pracovníci. Jsou to lidé, kteří mají zkušenost se zotavením svým nebo svého blízkého, a můžeme tedy s klidem říct, že pro ty, kteří také procházejí zotavením, fungují jako peer pracovníci. Z peer pracovníka se ale člověk recovery koučem stává tím, že se (systematicky) učí pracovat se svou zkušeností. Učí se ji používat tak, aby mohl co nejlépe pomoci ostatním lidem v podobné situaci.

Úřad vlády České republiky

